УДК 323.21

С. Г. Денисюк
доктор політичних наук, професор кафедри суспільно-політичних наук Вінницького національного технічного університету

Т. І. Неприцька
кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та державного управління Донецького національного університету імені Василя Стуса

А. В. Денисюк
магістрант
Донецького національного університету імені Василя Стуса

ХАКЕРСТВО ЯК ВПЛИВОВИЙ КОРЕКТОР СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Постановка проблеми. Розвиток засобів масової інформації, комунікаційних технологій, Інтернету, формування інформаційного суспільства спричинили появу такого феномену, як хакерство. Таке поняття ми розуміємо як співтовариство хакерів, тобто висококваліфікованих програмістів, які займаються несанкціонованим проникненням у комп'ютерні мережі, бази даних, зломом програмного забезпечення.

З часом хакери поступово перетворилися на унікальне співтовариство, яке впливає на діяльність урядів різних держав, транснаціональних корпорацій, неурядових організацій, на результати виборів, не маючи водночас визначеної територіальної локалізації. На сьогодні хакери створили світову мережеву спільноту, яка не лише володіє значними фінансовими, інтелектуальними, інформаційними та соціальними ресурсами. Їхня майстерність використовувати інформаційні засоби й ефективні механізми самоорганізації дозволяє їм впливати на політичне життя суспільства і розстановку сил у політикумі.

Відомими прикладами діяльності хакерів є їх атаки на державні установи, політичні інститути, причетність до втрати інформації та фінансів деякими політичними діячами. Наприклад, можна згадати крадіжку хакерами даних кредитних карток, імен, паролів, телефонних номерів у 2001 р. із сервера Всесвітнього економічного форуму; бурхливу реакцію хакерів у 2007 р. на демонтаж пам'ятника радянським воїнам, що загинули у Великій Вітчизняній війні та на воєнний конфлікт між Росією і Грузією у 2008 р.; злам групою хакерів із Греції 2008 р. комп'ютерної системи CERN (Європейського центру ядерних досліджень), під керівництвом якого був створений Великий адронний колайдер; дві хакерські атаки з боку російських розвідувальних служб під час президентської виборчої кампанії в Сполучених Штатах Америки (далі – США) 2015 і 2016 рр. (кампанія Grizzly Steppe); злам сайту держаного інформагентства Катара і розміщення на ньому повідомлення, яке спровокувало кризу у відносинах згаданої держави із сусідами; масштабна хакерська атака з допомогою комп'ютерного вірусу Petya та багато інших.

Проте хакери не завжди виступають кіберзлочинцями, відомі приклади їх діяльності, в яких очевидною є моральна основа, бажання покращити політичну систему суспільства тощо. Зокрема Wiki Leaks (міжнародна некомерційна організація, яка публікує засекречену інформацію, взяту з анонімних джерел або під час витоку такої інформації) дозволила оприлюднення електронно-інформаційної таємниці Державного департаменту та Міністерства оборони США. Власне, існування хакерства сьогодні є стимулом для побудови прозорих відносин у сфері політики. Тому актуальним є дослідження місця і ролі хакерів як вагомого інструменту впливу в сучасній політиці.

На сьогодні є чимало наукових розробок, присвячених дослідженню засобів і механізмів політичної комунікації (М. Анохіна, І. Балинського, М. Бахтіна, В. Бебика, Ю. Буданцева, О. Дубаса, В. Конецької, В. Корнієнка, О. Малаканової, Л. Посікери, Г. Почепцова та ін.). Процеси розвитку й інституціоналізації хакерської субкультури досліджували: С. Войтович, В. Голубєв, Д. Деннінг, В. Ємелін, О. Європудова, С. Масленченко, О. Скородумова, О. Порфімович та ін. Проте роль і вплив хакерів на політичний процес, їхня конструктивна / деструктивна діяльність залишаються мало дослідженими.

Мета статті – аналіз діяльності та впливу хакерства на сучасні відносини в політичному просторі.

Виклад основного матеріалу. У 1980-ті рр. хакерство стало однією із провідних тем у світових засобах масової інформації (далі – ЗМІ). Хакери посідають чільне місце як у кіноіндустрії, літературі, телебаченні, так і в політиці. Хакер – це програміст, який займається пошуком помилок у комп'ютерних програмах і використовує їх для проникнення в комп'ютерні системи за допомогою оригінального підходу до програмування [1, с. 6].

Хакерське об'єднання має конкретні цілі та ціннісну основу. Отже, склалась і власна політична субкультура хакерів, яка базується на професійній єдності представників і характеризується оригінальним підходом до розв'язання задач, бінарним способом мислення та бажанням творчої самореалізації на рівні емоційно-чуттєвого сприйняття явищ, прагненням до вільного обігу інформації, незалежності від урядових і комерційних установ, невілюванням соціальних обмежень на когнітивному рівні та реалізацією політичної діяльності за допомогою комп'ютерів і програмного забезпечення на рівні політичної поведінки, що здійснюється переважно у формах хактивізму та кібертероризму [1, с. 7].

Проте є хакери, які працюють на уряди певних держав, великі організації. Тому, беручи до уваги

© С. Г. Денисюк, Т. І. Неприцька, А. В. Денисюк, 2017

мету діяльності хакерів, їх можна поділити на дві групи: меншу – офіційну (формальну) і більшу – неофіційну (неформальну). До формальної належать хакери, які співпрацюють із державною владою, великими компаніями й адмініструють Інтернет. Неформальні ж хакери поділяються на три групи: хактивістів, дії яких відповідають очікуванням соціуму та спрямовані на привернення уваги до соціально і політично значимих проблем; аполітичних, які не є суб'єктами політичної дії, але можуть відігравати роль інструментів здійснення політичної волі третіх осіб; кібертерористів, політичні дії яких мають деструктивну мету [1, с. 9].

Отже, хактивізм проявляється в акціях громадянського протесту або непокори, які здійснюються за допомогою специфічних хакерських методів та спрямовані на ушкодження чи погіршення процесу функціонування Інтернет-ресурсів і комп'ютерних мереж певних організацій. Кібертероризм є процесом використання комп'ютерів як зброї політично мотивованими міжнародними або національними групами чи таємними агентами, що завдають або загрожують завдати шкоди чи спричинити паніку з метою впливу на населення або уряд для зміни політики [2, с. 6].

Почнемо з розгляду об'єктивних факторів виникнення хакерства та його потенційних можливостей щодо впливу на політичні процеси. По-перше, інформатизація всіх сфер життя спричинила віртуалізацію суспільно-політичного життя, в Інтернеті проводиться активна агітація під час виборчих перегонів, здійснюються е-голосування, е-референдуми тощо. Віртуальна сфера злилась із реальною, в ній люди спілкуються, формується громадська думка, відбувається е-голосування. Нині фактично зникла необхідність мати конкретний простір для організації діяльності певного суб'єкта, утвердилась віртуальна як власна реальність, в якій реалізуються політичні, економічні та соціальні відносини.

По-друге, відбулися глобальні зміни в соціальній організації суспільства на різних рівнях. Інформація стала надзвичайною цінністю, що дає можливість швидко збагатіти, отримати політичну й економічну владу, здобути перевагу чи зазнати поразки в політичній сфері.

По-третє, посилення маніпулювального впливу різних інформаційно-комунікативних технологій, ЗМІ на масову свідомість і громадську думку, формування споживчого ставлення до знання, яке веде до підриву інноваційного потенціалу суспільства.

Відомо, що глобалізація, яка спрямована на насадження однотипних політичних, соціокультурних моделей, не завжди позитивно впливає на її об'єкти, уніфікує життя, знищує регіональну різноманітність тощо. До речі, така уніфікація впливає і на уніфікацію політичних систем, і на використання хакерами певних технологій, які виявляються досить універсальними для застосування в комп'ютерних мережах для дестабілізації ситуації на різних рівнях тощо.

Зважаючи на прагнення хактивістів відстоювати свободу особистості, її вільний вибір, взаємозв'язок процесу глобалізації та становлення інституту хакерства в політичній сфері характеризується постійним протистоянням. Саме проти стандартизації виступають хакери, оскільки вони завжди прагнули до збільшення різноманіття у світі шляхом створення умов для вільної творчості, стимулювання розвитку індивідуального підходу до праці, життя. Крім того, хакери відстоюють права людей на власну релігію, расу, етнічну приналежність, свободу слова, вибору тощо. Таке протиріччя викликало появу потужного руху антиглобалістів і серед хакерів.

Однак згадана спільнота неоднорідна. Політичні орієнтація і поведінка хакерів детерміновані, зокрема, рівнем політичної культури та свідомості певного члена співтовариства. Ціннісні орієнтації хакера формуються поступово, під впливом близького оточення, рівня освіти, регіону, де мешкає хакер тощо. Тому така соціальна група є диференційованою, а діяльність її членів вельми різноманітною.

Існує досить багато стереотипів про хакерів, наприклад, що вони є маргінальними й асоціальними елементами. Проте більшість учасників хакерських конференцій є представниками середнього і вищого класів, професіоналами, зайнятими у програмуванні, мережевому адмініструванні, дослідженнях кібербезпеки. В їхньому середовищі є безліч товариств, учасники яких систематично проводять збори і конференції, на яких обговорюють актуальні новини та проблеми своєї сфери.

Зазвичай, в підґрунттям політичної діяльності хакерів є усвідомлена позиція, заснована на антиавторитаризмі, недовірі до влади та підтримці вільних ринкових відносин. Саме це й підштовхнуло їх до створення систем анонімного спілкування та криптовалют, подібних Біткойну (Bitcoin), який є хмарною мережею розподілених обчислень, валютою для реалізації анонімних платежів. Внесок хакерів у підтримку, наприклад, свободи слова, віросповідання, прав людини, є досить вагомим, тому останнім часом їх називають лібертаріанцями.

Деякі дослідники теми хакерства називають їхню систему поглядів особливим терміном – «каліфорнійська ідеологія». Термін пов'язаний із тим, що саме в Каліфорнії розташована відома Кремнієва долина, яка вже багато років вважається основним світовим центром кібернетики та високих технологій [3].

Крім розвитку інститутів анонімності та конфіденційності, хакери впливають на вільне поширення програмного забезпечення (далі – ПЗ). Можливо, це здається непоєднуваним з ідеалами вільного ринку, проте вони вважають, що ПЗ має бути вільним, насамперед, для його подальшого розвитку і вдосконалення.

У політичній площині хакерство має великий потенціал. Комерційні фірми це давно зрозуміли, наприклад, Google і багато інших кампаній проводять спеціалізовані «хакатони» для талановитих програмістів із метою вербування їх до себе на роботу. Вони платять хакерам за виявлення технічних помилок, або вразливих місць у своїх продуктах. Проте свобода є головною цінністю спільноти хакерів, а вона несумісна з роботою на велику корпорацію. Більшість хакерів засуджують таку співпрацю. Деякі хакери, наприклад, у Китаї, намагаються співпрацювати з малим бізнесом і IT-стартапами, вважаючи саме це реалізацією своєї ідеології.

У наш час хакери почали брати активну участь у політиці, що пов'язано з дедалі більшим проникненням держави у приватне життя громадян та її спробами контролювати Інтернет. Едвард Сноуден (колишній співробітник Центрального розвідувального управління), Челсі Менніг (військовослужбовець армії США), рух Anonymous є найяскравішими прикладами того, як члени хакерського співтовариства відстоюють свої погляди на свободу [4].

Деякі хакери відстоюють не лише лібертаріанські, а й ліві принципи, що спричинило створення торрент-клієнтів і торрент-сайтів, на яких користувачі безкоштовно можуть завантажити будь-який контент і будь-яке ПЗ. Відомо, що публіцист Маккензі Уорк виклав ці принципи в хакерському маніфесті 2004 р. Згідно з ним, будь-яке знання має поширюватися вільно, уряд не має права обмежувати його розповсюдження шляхом покарання людей, які надають «піратський» софт [4].

Значна частина політично активних хакерів територіально знаходиться в Європі та США. В Іспанії існують десятки антикапіталістичних груп хакерської спрямованості, а в Ісландії та Швеції в парламентах засідають депутати від піратських партій. Беручи до уваги актуальні політичні проблеми деяких держав і регіонів, міру активності хакерів у політичному просторі, методи їх політичної участі, хакерство можна поділити на декілька типів. Американському типу притаманна спрямованість на індивідуальний успіх, переважання ідеї «американської виключності», прагнення домінувати у світі. Американські хакери виступають проти політики американського уряду, монополії великих корпорацій, глобалізації світу, ісламських фундаменталістів і тероризму.

Європейський тип характерний для хакерів, які стримані у проявах власної політичної позиції, врівноважені в діях і досить самостійні, прагнуть, насамперед, миру. Вони протестують проти порушення прав людини, ядерних програм, проти завдання шкоди екології, проти тероризму та фашизму.

Фінський тип – домінування національної ідеї відродження, повага до державних ініціатив, прагнення зберегти культурну ідентичність, поширення інформаційних інновацій серед населення, прагнення до розробки нового вільного ПЗ. Хакери-фіни протестують проти монополізації ринку комп'ютерних технологій великими корпораціями та випуску ними неякісного програмного забезпечення із закритими кодами.

Азійський тип виступає за досягнення консенсусу, за пріоритет етичних мотивів над економічними, домінування колективного над особистим, авторитет влади й ієрархії, орієнтацію на державні установи. Протестують проти порушення територіальної цілісності своєї держави, честі та достоїнства своєї держави, її іміджу.

Пострадянський тип – пошук культурної ідентичності, колективізм свідомості, вороже ставлення до влади та законів, ідеологічне виправдання зломів сайтів, орієнтація на матеріальну вигоду. Протестують проти націоналізму, фашизму, тиранії, влади, але і проти утисків інтересів власної держави.

Мусульманський – домінування колективних потреб над особистими, готовність до самопожертви заради спільної мети, домінування релігійного над суспільним, ідея кіберджихаду. Хакери протестують проти експансії Америки, проти порушення прав мусульман тощо.

Проте загалом діяльність хакерів є протиправною і такою, що може змінити розстановку сил у політиці. Якщо в них є можливість вносити зміни в результати політичних виборів (наприклад, остання президентська кампанія у США), публікувати на офіційних сайтах державних установ неправдиву інформацію, то політичний процес може бути неефективно змодельований. Через вплив хакерів голоси виборців матимуть незначну вагу, а перемога на виборах може визначатись сучасними інформаційними технологіями [5; 6].

Якщо змоделювати результати президентських перегонів у США 2016 р. виключаючи хакерські атаки, то могла перемогти і Х. Клінтон? Як би тоді змінилась політична ситуація у світі? Міграційна політика США? Найчастіше за діяльністю хакерів у політиці стоять замовники, які фінансують такі проекти, підривають репутацію політиків тощо. Варто нагадати, як у широкому доступі опинилося листування голови передвиборного штабу кандидата від Демократичної партії Хіларі Клінтон Джона Подести. Після програшу на виборах Х. Клінтон заявила, що хакерські атаки стали одним із чинників її поразки. Подібну схему кібервоїни намагалися реалізувати й у Франції – під ударом опинилися сервери штабу нинішнього президента Франції Е. Макрона.

Висновки. Отже, результатом втручання хакерів можуть виявитись як змінені підсумки виборів, маніпулювання громадською думкою, руйнування репутації політичного гравця, розв'язання міжнародних конфліктів, кібервійн, так і руйнування ціннісної системи громадян, їх зневіра у своїх правах, власному впливові на політичні відносини тощо.

Сьогодні хакери поступово перетворились на політичних гравців, які корегують політичні процеси у світі. З одного боку, до активної політичної дільності в Інтернеті хакерів штовхає наступ держави на «хакерську свободу». Щоразу після арешту будь-якого хакера, після жорсткості законодавства, пов'язаного з авторським правом або втручаннями в кіберпростір, з'являються нові хвилі хакерського протесту. Оскільки держави останнім часом прагнуть все більше контролювати Інтернет і приватне життя громадян, зростає і кількість політично активних хакерів.

З іншого боку, активізація хакерів у політиці спричинена їх фінансуванням із боку зацікавлених осіб, які прагнуть маніпулювати свідомістю громадян, результатами виборів та е-голосування тощо. Хакерські атаки є частиною технологій, спрямованих на посилення монополії в політичних відносинах.

Політична активність хакерів може бути конструктивною за умови їх об'єднання навколо такої мети, як сприяння прозорості відносин у сфері політики, інформування суспільства про діяльність політичних гравців тощо. Проте, нажаль, віртуалізація політичного життя, зацікавленість можновладців і криза цінностей сприяють збільшенню маніпуляцій за допомогою хакерів у політичному просторі.

Перспективним для подальших досліджень є пошук ефективної системи кіберзахисту, яка вимагає значних фінансових та інтелектуальних ресурсів.

Література

1. Європудова О. Політична субкультура хакерів в умовах інформаційного суспільства : автореф. дис. … канд. політ. наук : спец. 23.00.03 «Політична культура та ідеологія» / О. Європудова ; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – К., 2011. – 19 с.

2. Масленченко С. Субкультура хакеров как порождение информатизации общества: автореф. дисс. … канд. культурологии : спец. 24.00.01 «Теория и история культуры» / С. Масленченко ; Санкт-Петербургский государственный университет. – СПБ, 2008. – 20 с.

3. Баранова Н. Почему хакеры – это не так плохо, как кажется / Н. Баранова // Теплица социальных технологий [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://test.ru/2016/11/17/culture-hackers/.

4. Баранова Н. Чому хакери – це не так погано, як здається / Н. Баранова // Okda [Електроний ресурс]. – Режим доступу : okda.in.ua.

5. Денисюк С. Моделювання політичних процесів / С. Денисюк, А. Шиян // Прикладна політологія : [навч. посіб.] / за ред. В. Горбатенка. – К. : Видавничий центр «Академія», 2008. – С. 453–464.

6. Денисюк С. Математичне моделювання та побудова проведення майбутніх президентських виборів вУкраїні / С. Денисюк // Нова парадигма : журнал наукових праць / голов. ред. В. Бех. – Київ : Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2008. – Вип. 78. – С. 107–115.

Анотація

Денисюк С. Г., Неприцька Т. І., Денисюк А. В. **Хакерство як впливовий коректор сучасних політичних процесів.** – Стаття.

Проаналізовано роль хакерів у політичних процесах і відносинах. Визначено, що хакерство є диференційованим співтовариством, в якому виокремлюються угруповання, виходячи з політичних цілей та їх ціннісних основ. Підкреслюється, що віртуалізація суспільно-політичного життя, глобальні зміни в соціальній організації суспільства на різних рівнях і посилення маніпулювального впливу інформаційно-комунікативних технологій, ЗМІ на громадську думку створили сприятливий ґрунт для вагомого впливу хакерів на політичні процеси. Відзначається, що хакерство може проявлятись у конструктивній (хактивізм) і деструктивній (кібертероризм) політичній діяльності. Визначено, що результатами втручання хакерів можуть бути змінені підсумки виборів, маніпулювання масовою свідомістю, руйнування репутації політичних гравців, розв'язання міжнародних конфліктів, кібервійн, поглиблення кризи ціннісної системи суспільства.

Ключові слова: хакерство, хакер, хактивізм, кіберзлочинність, кібервійна, політичні цінності.

Аннотация

Денисюк С. Г., Неприцкая Т. И., Денисюк А. В. **Хакерство как влиятельный корректор современных политических процессов.** – Статья.

Проанализирована роль хакеров в политических процессах и взаимодействиях. Определено, что хакерство является дифференцированным сообществом, в котором выделяются группировки, исходя из политических целей и их ценностных оснований. Подчеркивается, что виртуализация общественно-политической жизни, глобальные изменения в социальной организации общества на разных уровнях и усиление манипулятивного влияния информационно-коммуникативных технологий, СМИ на общественное мнение создали благоприятную почву для роста влияния хакеров на политические процессы. Отмечается, что хакерство может проявляться в конструктивной (хактивизм) и деструктивной (кибертерроризм) политической деятельности. Определено, что результатами вмешательства хакеров могут быть измененные результаты выборов, манипулирование массовым сознанием, разрушение репутации политических игроков, разжигание международных конфликтов, кибервойн, углубление кризиса ценностной системы общества.

Ключевые слова: хакерство, хакер, хактивизм, киберпреступность, кибервойна, политические ценности.

Summary

Denysiuk S. G., Neprytska T. I., Denysiuk A. V. **Hacking as an Influential Corrector of Modern Political Processes.** – Article.

The article analyzes the role of hackers in political processes and relations. It has been determined that hacking is a differentiated community that has separate groups, defined by their political goals and value foundations. It has been emphasized that virtualization of sociopolitical life, global changes in the social organization of society at various levels and strengthening the manipulative influence of the information-communication technologies and mass media on public opinion have created favorable conditions for ensuring hackers' significant influencing the political processes. It has been noted that in hacking may represent constructive (hacktivism) and destructive (cyber terrorism) political activity. It has been determined that hackers' interferences may result in changes results of the elections, public consciousness manipulation, ruining the reputation of political actors, solving international conflicts, cyber wars, deepening the crisis of the value system in the society.

Key words: hacking, hacker, hacktivism, cyber crime, cyber war, political values.